

Delegace IHF v Moskvě 21.-31. ledna 1988

Zpráva předsedy Mezinárodní helsinské federace pro lidská práva Karla Schwarzenberga a jejího generálního tajemníka Geralda Naglera o pobytu delegace IHF v Moskvě

Myšlenka navštívit Moskvu se zrodila na jaře roku 1987. Zdálo se, že nový vývoj v Sovětském svazu vytvořil podmínky ke zlepšení vztahů mezi Východem a Západem a k navázání kontaktů mezi vládními a nevládními institucemi. Období *glasnosti* zahájené generálním tajemníkem ÚV KSSS Michailem Gorbačovem naznačovalo ochotu Sovětského svazu vykročit směrem k otevřenější společnosti, ve které je běžný konstruktivní dialog mezi oficiálními a neoficiálními institucemi.

Mezinárodní helsinská federace pro lidská práva (IHF, International Helsinki Federation) využila tohoto nového přístupu a došla k názoru, že situace je zralá k navázání kontaktů v Moskvě, což předtím nebylo možné. Návštěva měla splnit tři účely: navázání dialogu, průzkum a zasílání zpráv o situaci v Sovětském svazu konferenci KBSE ve Vídni, tisku a našim vládám.

IHF nejprve návštěvu navrhla sovětskému velvyslanci vídeňské konference KBSE, panu Juriji B. Kašlevovi. Souběžně poslala IHF dopisy nejrozličnějším sovětským institucím, se kterými se chtěla setkat.

IHF zformovala delegaci prominentních členů, v níž bylo osmnáct poslanců parlamentu, vědců, profesorů práv a lidskoprávních aktivistů z deseti různých zemí. Součástí delegace byli i čtyři členové personálu.

Po třech měsících sovětské orgány informovaly IHF, že bude v Moskvě vítaná. Na tiskové konferenci 22. září 1987 velvyslanec Kašlev oznámil, že v duchu *glasnosti* je IHF, organizace s dlouhodobým kritickým postojem k Sovětskému svazu, pozvána do Moskvy na diskusi o otázkách lidských práv.

Jak informovaly *International Herald Tribune* i jiné noviny, návštěva měla být první svého druhu.

Návštěva se podařilo uskutečnit teprve za čtyři měsíce. Mezitím začala IHF korespondovat s oficiálním hostitelem delegace, Sovětským výborem pro evropskou bezpečnost a spolupráci (KBSE), vedeným panem Lvem Tolkunovem. Ve svých dopisech IHF výslovně jmenovala představitele, se kterými se chtěla sejít, a trvala na svém záměru zorganizovat oddělený neoficiální program o večerech a přes víkend.

Celkově bylo požadavkům delegace vyhověno a až na jednu výjimku se nikdo nepokusil zabránit kontaktu s nezávislými skupinami a jedinci.

Na oficiální úrovni došlo k setkání s následujícími osobnostmi: náměstek ministra zahraničních věcí Anatolij Adamišin, první náměstek ministra vnitra Leonid G. Sizov, náměstek ministra zdravotnictví Oleg Ščepin, ministr spravedlnosti Boris Kravcov, náčelník pasového úřadu (OVIR) Rudolf Kuzněcov, ředitel Vsesvazového ústavu Serbského Dr. Georgij Morozov, předseda Sovětské rady pro náboženské záležitosti Konstantin Charčev, výkonný předseda Akademie věd SSSR akademik V. A. Kotělnikov, zástupce předsedy Sovětského výboru pro evropskou bezpečnost a spolupráci Jevgenij K. Silin, předseda Sociální komise pro mezinárodní spolupráci v oblasti humanitární a lidskoprávní prof. Fjodor M. Burlackij, ředitel Ústavu státu a práva Akademie věd SSSR prof. Kudrjavcev, předseda správní rady tiskové agentury Novosti Valentin M. Falin.

IHF také požadovala setkání s jedním či více členy politbyra; požadavek byl však bez udání důvodu zamítnut. Žádost IHF o setkání s předsedou KGB maršálem Viktorem Čebrikovem a s generálním prokurátorem SSSR Alexanderem Rekunkovem byla taktéž zamítnuta.

Nebyla schválena ani další důležitá žádost delegace. Týkala se setkání se členy helsinských skupin, doposud vězněnými v pracovním táboře Perm. V původním zamítnutí bylo

jako důvod uvedeno, že oblast Permu je cizincům nepřístupná, ale ani alternativa, kterou IHF předložila – přesunout vězně dočasně do moskevské věznice, aby se mohli s delegací setkat –, nebyla seriózně projednána.

Když IHF tento požadavek opakovala v Moskvě v rozhovoru s náměstkem ministra vnitra, který měl na starosti věznice, zdálo se, že o tom slyší poprvé; tehdy už bylo příliš pozdě takovéto setkání do jednoho týdne zorganizovat. IHF se však touto záležitostí nepřestala zabývat a požádala sovětské úřady, aby návštěvu povolily sovětské přidružené organizaci Press-klub Glasnost, spolupracující s IHF. Jelikož je oblast Permu uzavřená pouze cizincům, neměl by tento požadavek způsobit z legálního hlediska žádný problém.

Press-klub Glasnost, který je od října členem IHF, sehrál v návštěvě IHF delegace klíčovou roli. Nikdo z jeho členů nebyl součástí delegace, jelikož v době, kdy se delegace tvořila, nebyl dosud Press-klub Glasnost za člena IHF přijat. Nicméně bylo pro IHF zcela zásadní, aby se se členy Press-klubu Glasnost jednalo stejně jako s ostatními členy IHF a aby dostali možnost představit svou záležitost komisi pana Burlackého. Předchozí snahy Press-klubu Glasnost navázat kontakt se sovětskými orgány byly totiž neúspěšné.

V tomto ohledu bylo vrcholem pobytu delegace IHF setkání s nově vzniklou Sovětskou veřejnou komisí pro mezinárodní spolupráci v humanitární oblasti, vedenou Fjodorem Burlackým, komentátorem novin *Literaturnaja Gazeta* a blízkým poradcem Michaila Gorbačova. Bylo to poprvé, co se v Sovětském svazu uskutečnila veřejná debata mezi sovětskými představiteli a lidskoprávními aktivisty ze Západu i z SSSR za přítomnosti jak sovětského, tak mezinárodního tisku. Pan Burlackij událost později popsal takto: „Nazval bych to historickým okamžikem z jednoduchého důvodu, že jsme učinili první krok od konfrontace ke spolupráci.“ (Viz samostatnou kapitolu o tomto setkání.)

Po tomto prvním kroku směrem ke konstruktivnímu dialogu je nezbytné v práci pokračovat. Proto IHF připravuje vyslání menších specializovaných delegací do Sovětského svazu, které by pokračovaly v diskusi započaté v lednu. Současně se IHF také pokusí navštívit další regiony Sovětského svazu, aby mohla podrobněji zmapovat postavení a práva

různých národností.

Mimo to IHF též pozvala prof. Burlackého s jeho komisí k návštěvě vídeňské IHF či jiných národních helsinských výborů.

Následující zpráva sestává z jedenácti kapitol, které sepsali různí členové delegace.

Karl Johannes von Schwarzenberg

Gerald Nagler